

EUROPSKA POLITIKA ZAŠTITE OKOLIŠA

Skočić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:512078>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-02-21**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova Veleučilišta u Šibeniku](#)

image not found or type unknown

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

Lucija Skočić
EUROPSKA POLITIKA ZAŠTITE OKOLIŠA
Završni rad

Šibenik, 2021.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

EUROPSKA POLITIKA ZAŠTITE OKOLIŠA
Završni rad

Kolegij: Upravni i pravni sustav EU

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, prof . v. š.

Studentica: Lucija Skočić

Matični broj studenta: 165351853

Šibenik, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Lucija Skočić, student/ica Veleučilišta o Šibeniku, JMBAG 0018156249, izjavljujem pod materijalom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na preddiplomskom stručnom studiju – Upravni studij, pod naslovom: Europska politika zaštite okoliša, isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava,

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, 21.9.2021.

Student/ica:

Lucija Skočić

EUROPSKA POLITIKA ZAŠTITE OKOLIŠA

LUCIJA SKOČIĆ

Magistrala 14 G, 22211 Vodice, lucija.skocic@gmail.com

Jedna od najzahtjevnijih politika današnjice je politika zaštite okoliša. Umrežena je u sve djelatnosti te se više ne može isključivati, a utječe na život ljudi u svim domenama. Europska unija začetke politke zaštite okoliša stvara 1970-ih godina sudjelovanjem na Konferenciji Ujedinjenih naroda o čovjekovom okolišu, održane 1972. u Stockholmu, a nedugo zatim kroz prve akcijske planove za okoliš aktivno kreira svoju politiku koja je u skladu sa globalnim razmišljanjima. Kroz modernizaciju društva, modernizira se i politika zaštite okoliša te se prilagođava novonastalim situacijama. Politika zaštite okoliša nije sama sebi svrha već je podloga za kreiranje instrumenata upravljanja problemima i pronalažanja adekvatnih mjera kojima će se naći ravnoteža između ekonomskih, socioloških i pitanja održivog razvoja.

(41 stranica / 0 slika / 0 tablica / 18 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u digitalnom repozitoriju Knjižnice Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: okoliš, zaštita okoliša, Europska unija

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, prof . v. š.

Rad je prihvaćen za obranu dana: 21.9.2021.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Polytechnic of Šibenik

Final paper

Department of Administration

Professional Undergraduate Studies of Administration

INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF THE ENVIRONMENT

LUCIJA SKOČIĆ

Magistrala 14 G, 22211 Vodice, lucija.skocic@gmail.com

One of the most demanding policies of today is environmental policy. It takes part in all activities and can no longer be excluded, as it affects the lives of people in all domains. The European Union introduces environmental policies in the 1970s by participating in the United Nations Conference on the Human Environment, held in 1972 in Stockholm, and shortly afterwards, through the first environmental action plans, actively creates its own policy in line with global thinking. Through the modernization of society, environmental protection policy is being modernized and it is adapting to new situations. Environmental policy is not a purpose itself, but a basis for creating problem management instruments and finding adequate measures to find a balance between economic, sociological and sustainable development issues.

(41 pages / 0 figures / 0 tables / 18 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic in Sibenik

Keywords: environment, environment protection, European Union

Supervisor: dr. sc. Ljubo Runjić, prof . v. š.

Paper accepted: 21.9.2021.

SADRŽAJ :

1. UVOD	1
2. POJAM ZAŠTITE OKOLIŠA	3
3. POLITIKA ZAŠTITE OKOLIŠA U EUROPSKOJ UNIJI	5
3.1. Počeci politike zaštite okoliša u Europskoj uniji.....	5
3.2. Načela europske politike zaštite okoliša.....	6
3.3. Osnovni okvir djelovanja.....	7
4. PREGLED RAZVOJA EUROPSKE POLITIKE ZAŠTITE OKOLIŠA	11
4.1. Prvi i drugi akcijski program za okoliš.....	11
4.2. Treći akcijski program za okoliš	12
4.3. Četvrti akcijski program za okoliš.....	13
4.4. Peti akcijski program za okoliš.....	14
4.5. Šesti akcijski program za okoliš	15
4.6. Sedmi akcijski program za okoliš.....	15
4.7. Osmi akcijski program za okoliš	16
5. PODRUČJA DJELOVANJA EUROPSKE POLITIKE ZAŠTITE OKOLIŠA	19
5.1. Gospodarenje otpadom	19
5.2. Zaštita voda.....	20
5.3. Zaštita zraka.....	21
5.4. Klimatske promjene.....	22
5.5. Održivi razvoj	23
6. MEHANIZMI ZAŠTITE OKOLIŠA EUROPSKE UNIJE	25
6.1. Europska agencija za okoliš (EEA)	25
6.2. Europska informacijska i promatračka mreža za okoliš (Eionet).....	26
6.3. Sustav upravljanja okolišem (EMAS)	27
6.4. Natura 2000	28

7. ZAŠTITA OKOLIŠA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	29
8. ZAKLJUČAK	31
LITERATURA.....	32

1. UVOD

Konstantni razvoj civilizacije kroz više industrijskih revolucija te potreba čovječanstva za razvojem, a u svrhu poboljšanja životnih okolnosti, dovela je u 20. stoljeću do problema onečišćenja okoliša. Onečišćenje okoliša vidljivo je u svakodnevnom životu kroz pojave poput klimatskih promjena, povećanja razine mora, problema zbrinjavanja otpada, onečišćenja voda i zraka i slično.

Problem onečišćenja okoliša utječe na čitav svijet te predstavlja problem koji se ne može rješavati lokalno kroz angažmane pojedinih udruga, niti na razini država, već je potreban globalni angažman kroz različite zajedničke politike zaštite okoliša te različite mehanizme koji bi ih provodili.

O važnosti brige za okolišem te uvođenju različitih politika kroz preventivne mjere počelo se tek u drugoj polovici 20. stoljeća. Konferencija UN-a, održana 1972. u Stockholmu na kojoj se raspravljalo o međunarodnoj suradnji u zaštiti okoliša začetak je svjetskog pokreta zaštite okoliša. S obzirom na činjenicu da je prva industrijska revolucija počela u drugoj polovici 18. stoljeća, koja se može smatrati početkom ljudskog uplitanja u prirodne tokove, može se zaključiti da postoji veliki odmak između početaka ljudske nepažnje o okolišu i prvih organiziranih sastanaka svih svjetskih političkih čimbenika o rješavanju nastalih problema. Potreba za civilizacijskim razvojem i ekonomskim rastom dugo je bila jača od podizanja svijesti o kvaliteti života i različitim socijalnim pitanjima koji su ugroženi uslijed zanemarivanja kvalitete okoliša.

Problem zaštite okoliša u posljednje vrijeme jedna je od najraširenijih tema u javnosti, a samim time predstavlja i važnu društvenu preokupaciju. Iz tog je razloga svako suvremeno društvo nužno orijentirano na postavljanje i pridržavanje ekoloških kriterija razvoja, odnosno konkretnih ekoloških standarda u sve dimenzije života, a osobito u sva područja ekonomske djelatnosti. Bezobzirno eksploatiranje prirode u proizvodnim procesima, naglo globalno demografsko povećanje i zaostalost svijesti o ekološkim granicama posljedično su doveli do ugrožavanja okoliša. Stoga su, ekološki kriteriji, standardi i zakonski okvir nužni.

Europska unija jedan je od pionira politike zaštite okoliša te već u svojim počecima razvija politiku koja će regulirati socioekonomske probleme s problemima okoliša u kojem živimo.

U prvom dijelu rada uvodi se u sam pojam zaštite okoliša, koji se zatim obrađuje na području Europske unije. Dan je pregled razvoja i početaka politike zaštite okoliša u

Europskoj uniji na pregledan način kroz prošle i trenutni akcijski program za okoliš. U drugom dijelu rada opisana su područja i mehanizmi djelovanja na temu zaštite okoliša. Na kraju je posebno poglavlje posvećeno politici zaštite okoliša na području Republike Hrvatske.

Navedena tema „Europska politika zaštite okoliša“ izabrana je iz razloga što svatko kroz svoj pozitivni pristup i uz maksimalan angažman prema svojoj okolini i šire treba ustrajati na očuvanju okoliša. Kroz osvješćivanje pojedinca dovodi se do rezultata na kolektivnoj razini. Ovakva polemika vidi se i u europskoj politici zaštite okoliša koja potiče raznim alatima i pojedinca, ali i trgovačka društva i organizacije da u svoje živote, odnosno poslovanje vode brigu o okolišu. Trenutno su nam vidljive posljedice aktivnosti koje su se događale u ne tako davnoj prošlosti, a čiji utjecaj tek danas izlazi na vidjelo. Iako se teško riješiti načina života kojim sada živimo, načinu na koji trošimo resurse koje nam je dala priroda i načinu na koji utječemo jedni na druge, uz pomoć organizacija koje svojim djelovanjem nastoje skrenuti pozornost na navedene probleme moguće je uspostaviti ravnotežu između okoliša i ljudskih potreba.

2. POJAM ZAŠTITE OKOLIŠA

Prema *Glossary of Environment Statistics, Studies in Methods, Series F, No. 67, United Nations, New York, 1997*, zaštita okoliša može se definirati kao sprječavanje neželjenih promjena na ekosustav i njegove sastavne dijelove. Navedeno uključuje:

- zaštita ekosustava i njegovih sastavnih dijelova od promjena usko vezanih s ljudskom aktivnošću,
- sprječavanje neželjenih prirodnih promjena na ekosustav i njegove sastavne dijelove

Prema *Environmental Protection and Ecology, Reference Module in Earth Systems and Environmental Sciences, 2018*, zaštita okoliša odnosi se na bilo koju aktivnost s ciljem održavanja ili vraćanja kvalitete prirodnih elemenata zraka, vode i tla kroz sprečavanje emisije onečišćivača ili smanjenje prisutnosti onečišćujućih tvari u tim prirodnim elementima. Može se sastojati od:

- promjene karakteristika roba i usluga
- promjene u obrascima potrošnje
- promjene u proizvodnim tehnikama
- zbrinjavanje ili odlaganje ostataka u zasebnim objektima za zaštitu okoliša
- recikliranje
- sprječavanje degradacije krajolika i ekosustava

Prema *Zakonu o zaštiti okoliša NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18*, zaštita okoliša je skup odgovarajućih aktivnosti i mjera kojima je cilj sprečavanje opasnosti za okoliš, sprječavanje nastanka šteta i/ili onečišćavanja okoliša, smanjivanje i/ili otklanjanje šteta nanesenih okolišu te povrat okoliša u stanje prijeka nastanka štete.

Zaštitom okoliša osigurava se cjelovito očuvanje kakvoće okoliša, očuvanje bioraznolikosti i krajobrazne raznolikosti te georaznolikosti, racionalno korištenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za okoliš, kao osnovni uvjet zdravog života i temelj koncepta održivog razvoja.

Iz svih navedenih definicija vidljivo je kako je čovjekov utjecaj prožet kako u definicijama tako i u svakodnevici problema zaštite okoliša. Čovjek i priroda usko su povezani te nije upitno uključuju li ekosustav i njegovi sastavni dijelovi ljude i zajednicu, odnosno da li se zaštita okoliša bavi samo zaštitom prirodnih resursa. S ekološke perspektive,

Ljudi se smatraju sastavni dio ekosustava. Odvajanje čovječanstva iz prirodnog okoliša stoga se može promatrati kao umjetno. Iako je istina, izraz zaštita okoliša se ne koristi direktno za upućivanje na mjere koje su osmišljene za reguliranje ili posredovanje izravne interakcije među ljudima te njihovim djelatnostima koje u konačnici utječu na sam okoliš.

Pitanje okoliša postalo je pitanje kako nacionalne tako i međunarodne sigurnosti. Pojam sigurnosti okoliša koji je sve učestaliji, bitan je jer odražava rastuću mogućnost unutarnjih i međunarodnih prepirki oko rijetkih prirodnih bogatstava. Pojam sigurnosti okoliša pokazuje važnost održavanja ekološke ravnoteže te postojanje potrebe za sprečavanjem sukoba uzrokovanih degradacijom okoliša u pojedinim regijama. Svođenje mogućnost sukoba na minimum moguće je samo ako se održi ekološka ravnoteža i zaštite prirodna bogatstva.

Zaštita okoliša normira razne granice opterećenja ekološkog sustava, predlaže zakonske propise, uvodi preventivne i reparativne tehničke mjere za održanje potrebne kakvoće prirodnih bogatstava, te samim time i prehrambenih proizvoda, i utvrđuje pravila u ophodnji s različitim prirodnim resursima.

3. POLITIKA ZAŠTITE OKOLIŠA U EUROPSKOJ UNIJI

3.1. Početci politike zaštite okoliša u Europskoj uniji

Pred kraj 60-ih godina 20. stoljeća Skandinavski se poluotok susreo sa smanjenjem proizvodnje u drvnjoj industriji, a uzrok tome bile su kisele kiše. Kroz znanstvena istraživanja otkrilo se da je nastanak kiselih kiša uzrokovan onečišćenjem zraka zbog industrijskih djelatnosti. Prirodnim procesima onečišćivači bi dospjeli u kišu, koja bi izazivala propadanje šuma zbog kiselina koje su sadržane u kiši (Vidović, 2010).

Temeljem ovog i sličnih slučajeva diljem svijeta uvidjelo se da problem očuvanja prirode, prirodnih izvora i bogatstava nije nacionalni, već međunarodni problem kojem se treba pristupiti zajednički.

Tek su ekonomski gubitci koji proizlaze iz događaja poput onog na Skandinavskom poluotoku, a koji su posljedica nemara prema okolišu, potaknuli na zajedničko rješavanje problema. Jedna od institucija koja ima mogućnost raspravljati o ovoj problematici na globalnoj razini su Ujedinjeni narodi, pa je tako od strane država članica zatražena hitna međunarodna intervencija u pogledu pitanja zaštite okoliša te njenog utjecaja na ekonomsku politiku (Vidović, 2010).

Početak svjetskog pokreta zaštite okoliša započeo je 1972. godine, kada je održana konferencija Ujedinjenih naroda u Stockholmu. Na konferenciji ključne točke bile su promjena klime, onečišćenje mora i međuovisnosti svih živih bića na planeti Zemlji. Zaštita okoliša je time po prvi put postala tema svih čimbenika u politici. Konvencije o neizbježnim temama zaštite okoliša i međunarodni dogovori konferencijom su prihvaćeni te je osnovan Program za okoliš Ujedinjenih naroda (Vidović, 2010).

Par mjeseci nakon konferencije u Stockholmu, održana je konferencija premijera članica Europske zajednice u Parizu, koja ukazuje na početak politike zaštite okoliša u Europi. Na konferenciji u Parizu diskutirano je o ugrožavanju ekološke ravnoteže kojoj je doprinio pretjerani ekonomski razvoj koji je bio primarni cilj dosadašnjih državnih politika. Istaknuto je kako mora postojati ravnoteža između ekonomskog rasta i socijalnog pitanja kvalitete života (Vidović, 2010).

Nedugo nakon konferencija u Stockholmu i Parizu, Europska zajednica donijela je prvi akt koji bi trebao regulirati te postati osnova za kreiranje pravne regulative oko pitanja

zaštite okoliša. Taj akt zove se Prvi akcijski program za okoliš. Prvi, kao i svi ostali akcijski programi opisani su u zasebnom poglavlju ovog rada.

3.2. Načela europske politike zaštite okoliša

Članak 174. st 1. iz Ugovora o osnivanju Ekonomske zajednice propisuje temeljna načela politike zaštite okoliša. Prema *Rudolf Streinz, Europarecht, 2008.*, politika zaštite okoliša zasniva se na:

- načelu preventivne zaštite okoliša,
- načelu izvora,
- načelu prouzrokovanja,
- načelu održivog razvoja.

Načelo preventivne zaštite okoliša upućuje na procjenjivanje eventualne štete za okoliš, bilo kojeg projekta kojim bi se zadiralo u kvalitetu okoliša te uključivanje preventivnih mjera kako bi se utjecaj na okoliš tih projekata smanjio na minimum.

Načelo izvora, iako usko povezano s načelom preventivne zaštite, smatra se samostalnim načelom. Isto ukazuje na potrebu djelovanja protiv onečišćenje okoliša na samom izvoru kako bi se eventualni utjecaji spriječili ili maksimalno ograničili na samom početku.

Načelo prouzrokovanja ili kako se još naziva načelo „onečišćivač plaća“, predstavlja potrebu za definiranjem odgovornosti različitih gospodarskih subjekata ili čak i pojedinaca, a čije djelatnosti imaju direktan ili indirektan utjecaj na okoliš. Odgovornost je moguće preuzeti ili prevencijom štete u njenom potencijalnom začetku ili saniranjem štete do koja se već dogodila, a eventualno i kroz plaćanje troškova i kazni. Primjena ovog načela je kompleksna te zahtjeva uplitanje drugih zakonodavnih okvira, te ista još nije zaživjela u svom punom smislu.

Načelo održivog razvoja je pojam s kojim se sve više susrećemo u današnjici. U izvještaju *Brundtland Report*, također nazvan *Our Common Future*, objavljenom 1987. godine od strane Svjetske komisije za okoliš i razvoj (*engl. World Commission on Environment and Development*) predstavljen je koncept održivog razvoja i opisano je kako se on može postići. Prema navedenom izvještaju pojam održivog razvoja se definira kao razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da

zadovolje svoje potrebe. Kao što se može iščitati iz same definicije ovo načelo zalaže dugoročno planiranje i evaluaciju svih projekata, događaja i djelatnosti kako bi se zadovoljile potrebe ekonomskog prosperiteta kako u sadašnjosti tako i u budućnosti.

Uz opisana načela u zadnje vrijeme se modernizacijom politike zaštite okoliša uvode i dodatna načela poput načela interpendencije i načela razmjernosti.

Načelo interpendencije opisuje potrebu za integriranjem politike zaštite okoliša u sve druge politike Europske unije. Ovim načelo zaštita okoliša stekla je značajnu pozornost jer mora biti integralni dio svake politike te se na nju mora obraćati posebna pozornost jer ona nije samo politika sektora samog za sebe, već zadire u sve politike.

Prema Vidović B. (2018): Načelo razmjernosti predviđa da EU može donositi mjere samo ako je prethodno uzela u obzir raspoložive znanstvene i tehničke podatke, regionalne i opće ekonomsko-socijalne aspekte EU, kao i prednosti i opterećenja nastala na temelju mjera ili nepoduzimanja.

3.3. Osnovni okvir djelovanja

Temeljem načela na kojima se zasniva europska politika zaštite okoliša različitim mehanizmima se ista i provodi. Osnova djelovanja su višegodišnji programi djelovanja za okoliš koji se nazivaju i akcijski programi. Akcijski programi predstavljaju inicijative kao temelj za kreiranje politike i ciljeva.

Europska unija također ima bitnu ulogu u svim međunarodnim i multilateralim događajima i konferencijama kojima je tema okoliš. Potpisnik je brojnih globalnih, regionalnih ili subregionalnih sporazuma o okolišu koji pokrivaju niz pitanja kao što su zaštita prirode i biološka raznolikost, klimatske promjene te prekogranična onečišćenja zraka ili vode. Konvencija o biološkoj raznolikosti u Nagoyi iz 2010. godine jedan je od primjera doprinosa Europske unije globalnoj politici i strategiji za zaustavljanje gubitka biološke raznolikosti. Na sastanku je usvojen novi, desetogodišnji Strateški plan Konvencije za razdoblje 2011.-2020. kao temeljni dokument za usmjeravanje međunarodnih i nacionalnih aktivnosti kako bi se očuvala biološka raznolikost te se pridonijelo ostvarenju temeljna tri cilja konvencije koji su očuvanje sveukupne biološke raznolikosti, održivo korištenje komponenata biološke raznolikosti, pravedna i ravnomjerna raspodjela dobrobiti koje proizlaze iz korištenja genetskih izvora.

Europska unija također je imala utjecaja u kreiranju međunarodnih sporazuma donesenih 2015. na razini Ujedinjenih naroda, kao što je Program održivog razvoja do 2030. (koji uključuje 17 globalnih ciljeva održivog razvoja i s njima povezanih 169 ciljeva), Pariški sporazum o klimatskim promjenama i Okvir iz Sendaija za smanjenje rizika od katastrofa. Te je godina također postala stranom Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama (CITES).

Navedeni doprinosi u međunarodnoj politici samo su neki od primjera brojnih intervencija i aktivnih sudjelovanja Europske unije kao jednog od važnih čimbenika svjetske politike.

Nadalje, Europska unija provodi programe uključivanja javnosti i struke u donošenje odluka o zaštiti okoliša. Jedan od primjera je i mehanizam procjene utjecaja na okoliš velikih infrastrukturnih projekata poput plinovoda, naftovoda, luka s opasnim teretom, autocesta koji zauzimaju velike površine i nedvojbeno imaju utjecaj na biljna i životinjska staništa, kao i različite utjecaje tijekom njihove izvedbe, pa u konačnici i prilikom njihove uporabe. Procjena utjecaja na okoliš provodi se analizom i obradom projekata (Direktiva o procjeni učinaka određenih javnih i privatnih projekata na okoliš). Isto tako, cijeli niz javnih prostornih u urbanističkih planova i programa povezanih s upotrebom zemljišta, prometom, energijom, gospodarenjem otpadom ili poljoprivredom podliježu sličnom postupku pod nazivom strateška procjena utjecaja na okoliš (Direktiva o procjeni učinaka određenih planova i programa na okoliš). U tom postupku su ekološki čimbenici uključeni već u fazi izrade idejnih rješenja i projekata, a moguće posljedice uzimaju se u obzir prije realizacije projekta kako bi se omogućio visok stupanj zaštite okoliša.

Javno savjetovanje važan je alat kojim zajednica doprinosi ukazivanju na potencijalne probleme te ima prilike aktivno sudjelovati u provođenju, može se reći, politike zaštite okoliša na lokalnoj razini. Ta praksa započela je Aarhuškom konvencijom iz 1998. godine, multilateralnim sporazumom o zaštiti okoliša pod pokroviteljstvom Gospodarske komisija Ujedinjenih naroda za Europu (*engl. United Nations Economic Commission for Europe – UNECE*) koja ima za cilj osigurati doprinos zaštiti prava svake osobe da sadašnje i buduće generacije žive u okruženju primjerenom njihovom zdravlju i dobrobiti te svakoj stranci jamči pravo pristupa informacijama, sudjelovanje javnosti u donošenju odluka i pristup pravosuđu u pitanjima okoliša.

Od prvih početaka brige za okolišem, odnosno od konferencije u Stockholmu, kreirano je otprilike 500 zakonodavnih akata koji se ponajprije odnose na ograničenje zagađenja

uvođenjem minimalnih standarda te različitih normi, osobito za upravljanje otpadom te zagađenja vode i zraka. Nastojanja Europske unije sve su više usmjerena na provođenje integralnog zakonodavstva u državama članicama, kako bi se svim stanovnicima Europske unije omogućila kvalitetna zaštita (Kandžija i Cvečić, 2008). Može se reći da efektivnost politike EU-a u području upravljanja zaštitom okoliša uvelike ovisi o realizaciji na svim razinama, od lokalne do nacionalne.

Uloga nadzora nad provedbom realizacije pravnog okvira zaštite okoliša stoga je od osobite važnosti. Kako bi se doskočilo problemu nesrazmjera uporabe pravnog okvira zaštite okoliša među državama članicama Europske unije, Europski parlament i Europsko vijeće odredili su minimalne standarde za inspekcije u području zaštite okoliša. Također, postojanje kaznenih sankcija koje bi odvrćale eventualne prekršitelje u području okoliša se postavljaju kao nužne. Neki od prekršaja koji bi se najstrože sankcionirali bili bi nezakonita emisija tvari u zrak, vodu ili tlo, nezakonita trgovina divljim biljnim i životinjskim vrstama, nezakonita trgovina tvarima koje oštećuju ozonski omotač, nezakonit prijevoz ili odlaganje otpada.

Mreža Europske unije za provedbu i izvršavanje prava u području okoliša (*engl. The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law - IMPEL*) međunarodna je neprofitna udruga tijela koja za zaštitu okoliša i dolaze iz država članica EU-a, država pristupnica i kandidatkinja, a osnovana je kako bi podupirala razvoj dobrih praksi i primjera sa različitim smjernicama i alatima, promicala razmjene iskustava i informacija, podrška kreiranju mehanizma koji bi se provodili različiti inspekcijski nadzori, provođenje zajednički radnji inspektora, te pružanje povratnih informacija i savjeta za kreiranje novih i nadogradnju starih politika zaštite okoliša Europske unije.

Jedna od značajnih agencija i mehanizama za nadzor politike zaštite okoliša Europske unije je Europska agencija za okoliš. Jedna od glavnih zadaća agencije je osiguravanje potrebnih informacija za stvaranje i provedbu politika, kojima je glavni cilj očuvanje okoliša i poticanje održivog razvoja. Partnerska mreža Europske zajednice za okoliš i njezinih država članica, kao i država suradnica, je Europska informacijska i promatračka mreža za okoliš. Njome se obuhvaćaju i povezuju podaci i dokumenti o okolišu pojedinačno od svake države, a naglasak je na podnošenju pravovremenih i kvalitetnih podataka provjerenih na nacionalnoj razini. Oba navedena tijela posebno su obrađena u nastavku ovog rada, u zasebnim potpoglavljima.

Europski parlament ima bitnu ulogu u kreiranju prava Europske unije na području zaštite okoliša. Tijekom osmog saziva bavio se zakonodavstvom koje je proizašlo iz akcijskog

plana za kružno gospodarstvo (otpad i njegovo odlaganje, otpadna vozila, baterije), problemima vezanim uz klimatske promjene (ratifikacija Pariškog sporazuma, raspodjela napora, namjena i prenamjena zemljišta i šumarstva) te drugim pitanjima.

Nadalje, Europski je parlament više puta naglašavao kako je bolja provedba presudan prioritet. Svojom rezolucijom „Veća korist mjera EU-a za zaštitu okoliša: jačanje povjerenja uz pomoć više znanja i veće spremnosti reagiranja“ kritizirao je nedovoljan stupanj provedbe prava na području okoliša u članicama Europske unije i iznio prijedloge za učinkovitiju provedbu, kao što je širenje najboljih praksi između članica Europske unije i među lokalnim i regionalnim tijelima. Parlament je istaknuo potrebu za strožom realizacijom prava Europske unije na području okoliša i zatražio veću sigurnost vezanu za ulaganja kojima se podupire politika zaštite okoliša i njezino uključivanje u ostale politike.

4. PREGLED RAZVOJA EUROPSKE POLITIKE ZAŠTITE OKOLIŠA

Globalni podhvat kreiranja politike zaštite okoliša zahtjeva što jednoznačnije definiranje i što jednostavnije smjernice kako bi se svi svjetski čimbenici mogli istih pridržavati i kroz njih doprinositi zaštiti okoliša. Cilj kreiranja politike zaštite okoliša u konačnici je stvaranje okvira kroz koji bi se definiralo zakonodavstvo koje uređuje politiku zaštite okoliša, kroz sinergiju kako ekonomskih, tako i ciljeva zaštite okoliša.

Europska unija, kao međuvladina i nadsacionalna organizacija 27 europskih država kojoj su ciljevi gospodarska i politička integracija europskoga kontinenta, predstavlja jedan od čimbenika globalne politike i kao takav, s obzirom na svoju veličinu i velik broj država članica, kreira svoju vlastitu politiku zaštite okoliša.

Politika zaštite okoliša Europske unije definira se akcijskim programima za okoliš, u kojima se donose načela i ciljevi ove politike za određeno razdoblje. Do sada je zaključeno sedam akcijskih programa koji su se odnosili na određena vremenska razdoblja, a dok je osmi, koji se odnosi na razdoblje 2021. – 2030. godine najnoviji i njegov ciklus je tek započeo. U nastavku su navedeni svi akcijski programi za okoliš Europske unije te su za svaki istaknute njegove značajke, dok je za zadnji, osmi program, dan detaljan pregled.

4.1. Prvi i drugi akcijski program za okoliš

Prvi akcijski program za okoliš koji se odnosi za razdoblje od 1973.-1977 donijela je Europska zajednica, kao preteča Europske unije, 1972. godine. Isti predstavlja početak zaštite okoliša u Europskoj uniji. Nastao je netom nakon prve konferencije Ujedinjenih naroda 1972. godine, održanog u Stockholmu. Glavna značajka ovog akcijskog programa je činjenica što se uvidjelo i istaknulo da su ekonomski razvoj, dobrobit stanovništva i okoliš usko povezani, te je njihovu međuovisnost bitna za razvoj svake.

Glavni ciljevi prvog akcijskog programa za okoliš su (*Official Journal of the European Communities No C 112/5, 1973.*):

- sprječavanje, smanjivanje i koliko god je to moguće, eliminiranje zagađenja,
- održavanje zadovoljavajuće ekološke ravnoteže i osiguravanje zaštite biosfere,
- osiguravanje dobrog upravljanja i izbjegavanje bilo kakvog iskorištavanja resursa ili prirode koji uzrokuju značajnu štetu za ekološku ravnotežu,

- vođenje razvoja u skladu sa zahtjevima kvalitete, osobito poboljšanjem radnih uvjeta i postavkama života,
- osigurati da se vodi više računa o ekološkim aspektima u prostornom planiranju i uporabi zemljišta,
- traženje zajedničkih rješenja za probleme okoliša s državama izvan Europske zajednice, posebno u međunarodnim organizacijama.

Kako se vidi iz istaknutih ciljeva predložen je postepeni pristup definiranju ciljeva kvalitete okoliša. Počeci se vide u istraživačkim aktivnostima o štetnosti onečišćujućih tvari, uzrocima onečišćenja i o kriterijima za okolišne ciljeve. Pristup je temeljen na zaštiti jedinstvenih prirodnih resursa kao što su voda, zrak, tlo. Prvi akcijski program za okoliš najveću pažnju posvetio je zaštiti voda i problemu otpada, ali je također sadržavao pojedinačni pristup različitim djelatnostima, a s posebnim naglaskom na poljoprivredu i prostorno planiranje (Hey C., 2005).

Drugi akcijski program za okoliš odnosi se za razdoblje od 1977. – 1981., a donijela ga je Europska zajednica 1977. godine. On je bio usredotočen na otklanjanje tekućih problema skladno s novim potrebama, te je praktički samo nastavak prvog programa, jer su ciljevi ostali isti. Prva dva akcijska programa bila su većinom koncentrirana na kontrolu onečišćenja i mjere oporavka te su se zapravo postavljali temelji i utvrđivala načela politike zaštite okoliša u Europskoj zajednici. Kroz prvi i drugi akcijski program došlo je do spajanja pojedinačnih politika zaštite okoliša i uvođenje načela „onečišćivač plaća“, te su se istovremeno postavili kvalitativni standardi za okoliš, proizvode i proizvodne procese. Posebna pažnja, u smislu praktičnog pristupa kroz prvi i drugi akcijski program posvećena je kreiranju kvalitativnih vrijednosti za vodu i zrak (Hey C., 2005).

4.2. Treći akcijski program za okoliš

Treći akcijski program odnosi se za razdoblje od 1982.-1986. godine. Ovim programom uvelike se osjeti napredak u promišljanju te je pristup zaštiti okoliša promijenjen u odnosu na prethodne akcijske programe. Programom se stavlja naglasak na prebacivanje kontrole zagađenja na zaštitu od zagađenja te se time potiče pokretanje novih tehnologija. Predloženo je definiranje graničnih vrijednosti emisija kako za stacionarne, tako i mobilnih

izvore. Također, predlaže se ravnoteža politike zaštite okoliša s ostalim politikama Europske zajednice, što bi dovelo do integracije politike zaštite okoliša (Hey C., 2005).

Posebna pažnja počela se posvećivati potencijalnim problemima i koristima politike zaštite okoliša za unutarnje tržište Europske unije koje se definira kao jedinstveno tržište na kojem je osigurano slobodno kretanje roba, usluga, kapitala i osoba i na kojem građani mogu slobodno živjeti, raditi, studirati i poslovati. Povezivanje unutarnjeg tržišta i pitanja između unutarnjeg tržišta i politike zaštite okoliša postao je ključni pokretač definiranja politike zaštite okoliša i njezinih aktivnosti. Standardi emisije u okoliš su se trebali uskladiti kako bi se izbjeglo narušavanje konkurentnosti industrije. Propisi o proizvodima morali su se uskladiti kako bi se izbjegle nekarinske barijere koje proizlaze iz različitih nacionalnih norma proizvoda. No s druge strane, treći akcijski program naglasio je ekonomske koristi, osobito pozitivne učinke na zaposlenost, a koji bi se trebali postići politikom zaštite okoliša (Hey C., 2005).

4.3. Četvrti akcijski program za okoliš

Četvrti akcijski program odnosi se za razdoblje od 1987.-1992. godine te njime dolazi do promjene okvira dosadašnjih programa, a kojemu je osnovna strategija održivog razvoja. Problemi vezani za okoliš dokazali su Europskoj komisiji da je uspostava strogih standarda za zaštitu okoliša postala prijeko potrebna i da više nije samo jedna od opcija.

U četvrtom akcijskom programu po prvi put se zaštita okoliša ne tumači kao aditiv, već kao integrirana aktivnost u cjelokupnom procesu proizvodnje. Dio integriranog pristupa bio je smanjenje unosa energije ili materijala i za kreiranje zatvorenih ciklusa proizvodnje, kako bi se količina otpada u proizvodnom procesu što više smanjila, te u konačnici svela na minimum. Također, predviđeno je i osnivanje vanjskog tijela kontrole onečišćenja koji bi sustavno kontrolirao sva prirodna bogatstva i uključivati evaluaciju tvari koje izazivaju probleme. Četvrti akcijski program raspravlja i o sektorskom pristupu, analizirajući utjecaj strateških gospodarskih grana na okoliš. Po prvi puta najavljena je i analiza novih poticajnih mehanizama zaštite okoliša poput različitih stopa poreza, subvencija ili dozvola za emisiju kojima se može trgovati (Hey C., 2005).

4.4. Peti akcijski program za okoliš

Peti akcijski program, poznat i kao program „Prema održivosti“ (*engl. Towards Sustainability*), odnosi se za razdoblje od 1993. – 2000., a njime se Europska unija opredijelila za održivi razvoj. Za razliku od prethodnih programa, kojima su se većinom izricale zakonske odredbe, ovaj program bio je usredotočen na budućnost i dugoročnu održivost, a također je prepoznata težnja za uvođenjem novih mehanizama usmjeravanja i regulacije. Novi mehanizmi ovog programa pojačano uključuju javnost u politiku zaštite okoliša. Samim time predviđeno je da bi narodu trebalo biti raspoloživo puno više podataka nego prije, u svrhu pritiska društva zbog što bolje realizacije ekoloških mjera. Nadalje, uvodi se sistem prijenosa odgovornosti na niže razine, na lokalne vlasti, umjesto sistema naređivanja od strane više razine (Hey C., 2005).

Neki od inovativnijih i zanimljivih elemenata predloženih petim akcijski programom u konačnici su (Hey C., 2005):

- glavni cilj predstavlja održivi razvoj prema definiciji izvještaja *Brundtland Report*,
- sektorski pristup, odnosno integracija ekološke komponente u većinu ekonomskih sektora koji najviše zagađuju promet poput energetike, prometa i poljoprivrede, te isticanje mana starog pristupa u kojem se problem rješavao na njegovom kraju. Umjesto tog pristupa, akcijski program predlaže strukturne promjene u korist efikasnijem javnom prometu, energetske učinkovitosti i sprječavanju otpada,
- poseban naglasak na novim mehanizmima, osobito na tržišno orijentiranim instrumentima, poput poreznih reformi i poticaja ili pak dobrovoljnih mehanizama koji jačaju vlastite interese proizvođača i potrošača u donošenju odluka o okolišu,
- novi dogovorno-orijentiran pristup koji uzima u obzir ključnu ulogu nevladinih aktera i lokalnih/regionalnih tijela u predstavljanju općeg interesa za okoliš. To može pridonijeti inovativnim konceptima, podići svijest javnosti i ojačati provedbu direktiva Europske unije
- definiranje srednjoročnih i dugoročnih ciljeva za smanjenje nekih zagađivača, i predlaganje instrumenata za postizanje tih ciljeva

4.5. Šesti akcijski program za okoliš

Šesti akcijski program odnosi se za razdoblje od 2002. - 2012., pod nazivom „Okoliš 2010: naša budućnost, naš izbor“ (*engl. Environment 2010: Our future, Our choice*). Program uzima u obzir nedostatke prijašnjih programa i postavlja ih kao svoje nove ciljeve, a oni su (Vidović, 2010):

- unaprjeđenje primjene i provedbe zakonodavstva zaštite okoliša,
- unaprjeđenje primjene integracije politike okoliša u ostale socioekonomske politike,
- kreiranje tržišta u skladu sa potrebama potrošača i poslovnog sektora s krajnjim ciljem osiguranja kvalitetnog tržišta,
- podizanje svijesti građana kroz informiranje jednostavnijim i lako dostupnim podacima
- prostorno planiranje i upravljanje okolišem koje će se odraziti na kvalitetnije stanje okoliša.

Gore navedenim ciljevima utječe se na osnovna područja koja postaju najistaknutija područja djelovanja sukladno šestom akcijskom programu a to su (Vidović, 2010):

- klimatske promjene,
- zaštita prirode i biološka raznolikost,
- okoliš i zdravlje,
- održiva uporaba prirodnih resursa i gospodarenje otpadom.

4.6. Sedmi akcijski program za okoliš

Sedmi akcijski program za okoliš odnosi se za razdoblje od 2013. – 2020. godine. Donesen je u skladu s Ugovorom iz Lisabona (koji je utvrđen radi izmjena i dopuna osnovnog Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o osnivanju Europske zajednice, s ciljem rješavanja problematike budućeg institucionalnog funkcioniranja Europske unije) te je usmjeren na ostvarivanje ciljeva strategije Europa 2020, gdje se dio ciljeva odnosi na klimatske promjene.

Program identificira devet prioriternih ciljeva (Europski parlament i Vijeće, 2013: čl. 2):

- zaštita, povećanje i očuvanje prirodnog kapitala Europske unije,

- pretvorba Europske unije u resursno učinkovito, zeleno i konkurentno gospodarstvo s niskom razinom emisije ugljikovog dioksida,
- zaštita građana od pritiska i opasnosti za njihovo zdravlje i blagostanje a na koji kvaliteta okoliša ima utjecaja,
- kvalitetnije iskorištavanje zakonodavstva Europske unije u području okoliša boljom realizacijom,
- poboljšanje temelja politike Europske unije u području okoliša na znanstvenim dokazima,
- osiguranje ulaganja u politiku okoliša i klimatsku politiku, kao i rješavanje popratnih troškova povezanih s okolišem,
- povećanje uključenosti pitanja u vezi s okolišem i usklađenost politika,
- poboljšanje samoodrživosti gradova Europske unije,
- povećanje efikasnosti Europske unije u rješavanju međunarodnih pitanja povezanih s okolišem i klimom.

Sedmi akcijski program zaštite okoliša preuzet je od strane velikog broja država članica Europske unije za temelj vlastitih strategija politike ili konkretne mjere u području okoliša.

4.7. Osmi akcijski program za okoliš

Osmi akcijski program za okoliš Europske unije predviđen je za razdoblje 2021. godine do 2030. godine. Njegov plan i program prezentiran je od strane Europske komisije 14. listopada 2020. te je tada izdana i radna verzija prijedloga, dok isti još uvijek nije usvojen, a njegovo usvajanje očekuje se do kraja 2021. godine.

Kako se i navodi u radnoj verziji prijedloga osmog akcijskog programa za okoliš trenutni izazovi okoliša, klime i održivosti trenutno su na najvišoj razini i hitnosti, što zahtijeva hitnu i usklađenu akciju i sustavna rješenja. Europske politike zaštite okoliša donijele su značajne koristi u posljednjim desetljećima bez utjecaja na dugoročnu konkurentnost Europske unije, a posljednjih se godina pravna stečevina sve više povećava učinkovito oblikovana ambicioznom dugoročnom vizijom, ciljevima i strateškim okvirnim politikama smanjenje pritiska na okoliš. Međutim, gubitak biološke raznolikosti i degradacija ekosustava, klimatske promjene i njihovi utjecaji te neodrživo korištenje resursa,

zagađenje i povezani rizici za zdravlje i dobrobit ljudi, prirodu, ekosustave i gospodarstvo zahtijevaju daljnje mjere u Europskoj uniji, ali i na globalnoj razini (Europski parlament, 2020).

Europska komisija je krajem 2019. godine odgovorila na ove izazove usvajanjem Europskog zelenog dogovora (*engl. European Green Deal*), programa kojim bi Europska unija postala prvi klimatski neutralni kontinent do 2050. godine te kojim se predviđa zaštita, očuvanje i poboljšanje prirodnih bogatstava Europske unije, te kojim se štiti zdravlje i dobrobit građana od ekoloških rizika i utjecaja (Europski parlament, 2020).

Temeljeći se na modelu regenerativnog rasta koji planetu vraća više nego što od njega uzima, ističu se ekološki prioriteti za sljedeće godine i ambicije Europske unije da transformira svoje gospodarstvo za održivu budućnost, ne ostavljajući nikoga iza sebe, kako bi se promijenili ciljevi u stvarnost, osmišljava se niz duboko promjenjivih politika i poziva vodstvo Europske unije da poboljša svoje vodstvo na globalnoj sceni o klimi i pitanjima okoliša (Europski parlament, 2020).

Prije donošenja prijedloga osmog akcijskog programa detaljno je uzet u obzir prethodni akcijski program te je procijenjena njegova valjanost koja se treba pretočiti u novi akcijski program.

Osmi akcijski program sadrži 6 tematskih prioritetnih ciljeva (Europski parlament, 2020):

- nepovratno i postupno smanjenje emisija stakleničkih plinova i poboljšavanje uklanjanja prirodnih i drugih uzroka koji dovode do efekta stakleničkih plinova u Europskoj uniji radi dosezanja cilja smanjenja emisije stakleničkih plinova do 2030. godine i postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine,
- kontinuirani napredak u poboljšavanju prilagođavanja, jačanja otpornosti i smanjivanje ranjivosti uslijed klimatskih promjena,
- napredovanje prema modelu regenerativnog rasta koji planetu vraća više nego što od njega uzima, odvajajući gospodarski rast od korištenja resursa i degradacije okoliša, te prelazak na kružno gospodarstvo,
- ustrajati na ambiciji nultog zagađenja za okoliš bez toksina, uključujući i zraka, vode i tla, te štiti zdravlje i dobrobit građana od rizika i utjecaja vezanih za okoliš,
- zaštita, očuvanje i obnavljanje biološke raznolikosti i povećanje očuvanja prirodnih bogatstava, posebice zraka, vode, tla i šuma, slatkovodnih, močvarnih i morskih ekosustava,

- promicanje ekološke održivosti i smanjenje ključnih ekoloških i klimatski pritisaka povezanih s proizvodnjom i potrošnjom, osobito u području energetike, industrijskog razvoja, projektima zgrada i infrastrukture, mobilnosti i sustavima prehrane.

5. PODRUČJA DJELOVANJA EUROPSKE POLITIKE ZAŠTITE OKOLIŠA

5.1. Gospodarenje otpadom

Prema podacima Eurostata, statističkog ureda Europske unije, za period od 1990. - 2001. godine, svake godine se u Europskoj uniji proizvede 1,3 milijardi tona otpada (uključujući građevinski otpad, ali bez otpada u rudarstvu, poljoprivredi i šumarstvu). Kada se taj iznos podijeli s brojem stanovnika Europske unije, procjena je da svaki stanovnik proizvede oko 3-5 tona otpada godišnje (European Environment Agency 2002).

Većina proizvedenog kućnog otpada i dalje se spaljuje u spalionicama ili odlaže na odlagališta otpada što čini određenu štetu za okoliš. Primjerice, korištenje zemljišta za odlaganje otpada prouzrokuje onečišćenje zraka ispuštanjem opasnih tvari te zagađenje vode i tla. Odlaganje otpada je zagađujuća aktivnost od velike važnosti. Na odlagalištima otpada procjedne vode mogu se ispuštati u okolna tla i naknadno ulaziti u podzemne vode i/ili površinske vode. Posebno zabrinjavajuća su ona odlagališta otpada koja rade ili su radili u prošlosti, bez poštivanja minimalnog skupa tehničkih zahtjeva. Odlagališta su također najveći izvor emisije stakleničkih plinova iz aktivnosti gospodarenja otpadom, uglavnom zbog emisije metana (Shinn 2005).

U Okvirnoj direktivi o otpadu (75/442/EZ) naveden je opći zakonodavni okvir za upravljanje otpadom. Europska komisija više je puta pokretala reviziju Direktive radi pojednostavljivanja realizacije politike upravljanja otpadom. Ona je revidirana godine 2008. (2008/98/EZ), a najveća važnost posvećena je uvođenju hijerarhije otpada te se prema njoj upravljanje otpadom zasniva na (Shinn 2005):

- načelu prevencije otpada,
- načelu ponovne uporabe,
- načelu recikliranja,
- načelu razvrstavanja,
- načelu sigurnog odlaganja.

Direktivom se uvodi i obveza za zemlje članice Europske unije da do 2020. godine svoj udio recikliranog otpada podignu na razinu od 50% za komunalni i 70% za građevinski otpad (Shinn 2005).

Osim općeg zakonodavnog okvira, usvajaju se i određene direktive koje kontroliraju utjecaj djelatnosti iz područja zbrinjavanja otpada.

Direktiva o odlaganju otpada (1999/31/EZ) usvaja se s ciljem zaštite prirodnih bogatstava od negativnih utjecaja prouzrokovanih nesavjesnim odlaganjem otpada. Najbitnije odredbe ove direktive su:

- zbrinjavanje inertnog otpada na odlagalištima koji nije opasan kao opasni otpad,
- na odlagališta se smije odlagati samo otpad koji je prethodno obrađen,
- u roku od pet godina od donošenja direktive, koncentracija biorazgradivog otpada na odlagalištima mora se smanjiti na 75% u odnosu na 1995. godinu.

5.2. Zaštita voda

Voda predstavlja opće dobro i ograničen resurs koji treba zaštitu i održiv način upravljanja, kako kvantitetom tako i kvalitetom. Premda je u osnovi voda opće dobro, danas se voda sve više komercijalizira te postoji određeni na taj prirodni jer svoju primjenu ima u raznim gospodarskim područjima, poput poljoprivrede, turizma, prometa i energije (Europska komisija 2008).

Voda je jedno od najopsežnije reguliranih područja ekološkog zakonodavstva Europske unije. Počeci reguliranja kvalitete vode i ukazivanje na potrebu njenog očuvanja u ekološkom smislu nalazi se već na početku 1970-ih, odnosno u prvom akcijskom programu za okoliš. Tada je Europska vodna politika započela s usvajanjem političkih programa kao i s obvezujućim zakonodavstvom na području zaštite voda (Europska komisija 2008).

Godine 2012. Europska komisija usvojila je Plan zaštite europskih vodnih resursa, kojoj je cilj osigurati dovoljnu količinu kvalitetne vode za sve primjene, a to će se postići boljom realizacijom već postojeće vodne politike Europske unije i integracijom ciljeva vodne u ostale politike.

Okvirnom direktivom Europske unije o vodama izgrađuje se okvir za zaštitu kopnenih, obalnih, prelaznih i podzemnih voda. Njezin cilj je smanjenje i sprječavanje onečišćenja, promicanje održive uporabe vode, zaštita i poboljšanje vodnog okoliša te ublažavanje posljedica suša i poplava. Okvirnu direktivu o vodama potkrepljuju Direktiva o vodi za piće, Direktiva o vodi za kupanje, Direktiva o podzemnim vodama, Direktiva o nitratima, Direktiva

o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda, Direktiva o poplavama i Direktiva o standardima kvalitete okoliša.

5.3. Zaštita zraka

Postoji velik broj izvora onečišćenja zraka, ali ono ponajprije proizlazi iz prometa, industrije, poljoprivrede i proizvodnje energije. Onečišćenje zraka može uzrokovati različite bolesti te je glavni uzrok prerane smrti povezane s okolišem u Europskoj uniji, a također negativan utjecaj ima na tlo i vodu.

Žarišta onečišćenja zraka, u kojima se najčešće krše standardi kvalitete zraka, gradska su područja, a najveći problemi proizlaze iz sitnih čestica, dušikovog dioksida i prizemnog ozona. Premda se onečišćenje zraka u Europi posljednjih desetljeća smanjilo, još uvijek nije ostvaren cilj Unije iz 2013. godine.

Zakonodavstvo Europske unije u pogledu kvalitete zraka bavi se:

- uspostavljanjem i održavanjem kvalitete zraka koji nema negativan utjecaj na čovjekovo zdravlje ili pak na okoliš djelomičnim definiranjem granica na razine pojedinih zagađivača u zraku, zajedno sa zahtjevima za praćenje i izvješćivanje o razinama zagađenja,
- uvođenjem ograničenja za proizvodnju i uporabu određenih opasnih tvari, uključujući one koje oštećuju ozonski omotač,
- uvođenjem homologacije i drugih mjera kontrole koje ograničavaju zagađivače iz automobilskom sektoru,
- kontrolom emisija iz pojedinih vrsta izvora, reguliranjem skladištenja i transporta benzina, zajedno s ograničenjima na sadržaj olova i sumpora u gorivima i pružanje informacija potrošačima o potrošnji goriva i emisijama CO₂ u kroz novi marketing za nova osobna vozila,
- nadzorom proizvodnje i uporabe određenih fluoriranih plinova, osobito u klimatizacijskim uređajima i hladnjacima/zamrzivačima,
- ratifikacijom i provedbom relevantnih međunarodnih konvencija i protokola.

5.4. Klimatske promjene

Jedno od gorućih pitanja cijelog svijeta, pa tako i Europske unije je problem klimatskih promjena i njihovi vidljivi rezultati koji utječu na svakodnevni život i gospodarstvo. Kako vrijeme odmiče, globalno zatopljenje sve više dovodi do vremenskih neprilika (suše, poplave, toplinski valovi, obilne kiše i slično), šumskih požara, izumiranja životinjskog i biljnog svijeta, nedostatka vode, topljenja ledenjaka što dovodi do rasta razine mora, a taj proces nastavlja se i u budućnosti.

Europsku uniju može se nazvati svojevrsnim pioninom u politici koja se tiče klimatskih promjena radi činjenice što se prvi koraci i počeci te politike začinju 1970-ih godina. Ipak, prvi koraci prema političkim inicijativama u ovom području su učinjeni tek desetljeće kasnije, nakon rezolucije Europskog parlamenta (1986.), priopćenje od Europska komisija (1988.) i zaključaka Europskog vijeća (1990.) koji pozivaju na stabilizaciju emisije stakleničkih plinova na razini 1990. godine do 2000. godine, ali bez navođenja načina na koji bi taj cilj trebao biti postignut (Delreux i Ohler 2019).

1990-ih u Europskoj uniji usvojen je niz različitih regulatornih instrumenata i sklopljeni su dobrovoljni ugovori s proizvođačima automobila. Jedan od dodatnih pokušaja ograničenja stakleničkih plinova je i porez na ugljik, ali isti nije zaživio zbog protivljenja država članica i činjenice što u procesu usvajanja bilo kakve porezne politike Europske unije vrijedi uvjet jednoglasnosti (Delreux i Ohler 2019).

Europska unija jedan je glavni pokretača politike koja bi trebala izaći u susret klimatskim promjenama. To je vidljivo iz aktivnog sudjelovanja Europske unije na međunarodnim susretima o ovoj temi gdje vodila važnu ulogu pregovarača, pogotovo u sklopu pregovora o Kyoto protokolu iz 1997. godine. Kroz 2000-te godine, a zbog činjenice da Ujedinjene Američke Države nisu ratificirale sporazum iz Kyota, Europska unija se našla u ulozi vođe na području politike klimatskih promjena želeći svojim primjerom pokazati da su dogovori iz Kyota mogući. Kako bi Europska unija ispunila obvezu iz Kyota, odnosno smanjenje emisije stakleničkih plinova za 8% do 2012., razvijene su klimatske politike koje su u konačnici dovele do regulatornog okvira. Manje od godinu dana nakon konferencije u Kyotu, Europska unija interno usvaja takozvani „Sporazum o podjeli tereta (*engl. Burden Sharing Agreement*)“, kojim se državama članicama ukazuje na zadatke koje trebaju obaviti, a za provedbu cilja smanjenja emisija stakleničkih plinova iz Kyota. U godinama koje su slijedile, klimatska politika Europske unije suočava se s nekoliko kriza, a jedna od njih je

opadanje vjerodostojnost Europske unije kao globalnog lidera na području klimatskih promjena koja je teško oštećena nakon konferencije u Kopenhagenu 2009. godine (Delreux i Ohler 2019).

Početakom 2007. Europsko vijeće definiralo je tri cilja poznata kao ciljevi 20-20-20. Ciljevi podrazumijevaju (s rokom ostvare do 2020. godine):

- potpuno smanjenje emisije stakleničkih plinova za 20% (s razine 1990.),
- 20% udjela obnovljive energije u potrošnji energije u Europskoj uniji,
- poboljšanje energetske učinkovitosti za 20%.

Iako su samo interni ciljevi Europske unije, imaju i veliku međunarodnu važnost. Njima je EU htjela pokazati vodstvo uoči konferencije o klimatskim promjenama u Kopenhagenu.

U prosincu 2015 na 21. zasjedanju Konferencije stranaka (COP21) Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime (UNFCCC) u Parizu države su sklopile prvi sporazum o borbi protiv klimatskih promjena. Pariškim sporazumom porast prosječne globalne temperature nastoji se zadržati na razini manjoj od 2 °C iznad temperatura iz predindustrijskog doba. Kako bi se postigao taj cilj, stranke nastoje što prije postići najvišu razinu globalnih emisija stakleničkih plinova te dosegnuti nultu neto stopu emisija u drugoj polovici 21. stoljeća. Svakih pet godina zemlje moraju obnoviti ili unaprijediti svoje akcijske planove za borbu protiv klimatskih promjena te ih transparentno prezentirati kako bi se procijenio zajednički napredak i donijele odluke za budućnost. Financijsku potporu i potporu u smislu izgradnje kapaciteta najprije će dobiti nerazvijene zemlje. Sve zemlje Europske unije su ratificirale Pariški sporazum (Delreux i Ohler 2019).

Komisija je 24. veljače 2021. donijela i novu strategiju Europske unije za prilagodbu klimatskim promjenama kojom se utvrđuje kako se Europska unija može prilagoditi učincima klimatskih promjena i razviti otpornost na klimatske promjene do 2050 (Delreux i Ohler 2019).

5.5. Održivi razvoj

Jedan o primarnih ciljeva Europske unije je održivi razvoj. Održivi razvoj je razvoj koji ispunjava potrebe u sadašnjosti, a istovremeno ne narušava mogućnosti za buduće generacije i njihove potrebe. On se javlja kao problem na globalnoj razini zbog povezanosti s

razvojem i trgovinom i zato Europska unija ima bitnu ulogu u međunarodnoj suradnji jer predstavlja cijelu europsku regiju.

Proizvođači, kao i potrošači, susreću se sa manjkom prirodnih resursa. Kako bi se to promijenilo i kako bi se postigli što bolji rezultati uz što manje sredstva Europska unija uvodi niz politika i inicijativa, s ciljem održive proizvodnje i potrošnje.

Godine 2001. prihvaćena je Strategija o održivom razvoju pod nazivom *A sustainable Europe for a better world: A European Strategy for Sustainable Development*, te su njome utvrđeni ciljevi koji se poklapaju s ciljevima Šestog akcijskog programa za okoliš. Europska komisija je ovom strategijom uzela u obzir i druge segmente održivog razvoja, a to su zdravlje ljudi, sprječavanje siromaštva i starenje populacije (Vidović, 2010).

Održivi razvoj gospodarskom sektoru nudi nove mogućnosti, ulaganja u tehnologije, a one će uroditi rastom i zapošljavanjem. Industrijskom sektoru održivi razvoj pruža jačanje i korištenje tehnologija koje su manje rizične za okoliš, posebno za energetiku i promet s obzirom na njihov velik pritisak na okoliš (Vidović, 2010).

Europska bi unija mjerama trebala smanjiti potrošnju prirodnih resursa u procesu proizvodnje te u što većoj mjeri potaknuti na iskorištavanje otpada kao sirovine za nove projekte (Vidović, 2010).

6. MEHANIZMI ZAŠTITE OKOLIŠA EUROPSKE UNIJE

6.1. Europska agencija za okoliš (EEA)

Europska agencija za okoliš (*engl. European Environment Agency*) agencija je Europske unije čija je zadaća osiguranje kvalitetnih i potrebnih podataka o okolišu. Smatra se najvažnijim izvorom informacija za subjekte koji su uključeni te za širu javnost u provedbi i daljnjem razvitku politike zaštite okoliša. Europska unija je 1990. godine donijela Uredbu o osnivanju Europske agencije za okoliš koja je stupila na snagu koncem 1993. godine, a s radom je započeto 1994. godine.

Europska agencija za okoliš, sa sjedištem u Kopenhagenu, trenutno ima 32 države članice te 6 država suradnica. Sastavljena je od Upravljačkog odbora, a koji se sastoji od po jednog člana svake države članice i dva predstavnika Komisije, dok je na čelu izvršni direktor u vremenu od pet godina, imenovan od strane Upravljačkog odbora (Uredba (EZ) br. 401/2009).

Glavne zadaće Europske agencije za okoliš su:

- pomaganje državama članicama kod donošenja mjera o poboljšanju i zaštiti okoliša kroz objektivne podatke na razini Europske unije, procjenjivanje njihovih rezultata i upućivanje javnosti u aktualne informacije o stanju okoliša,
- koordinacija Europske informacijske i promatračke mreže za okoliš (Eionet) koja je njezina partnerska mreža,
- pružanje tehničke i znanstvene potpore Europskom parlamentu i Vijeću Europske unije

Europska agencija za okoliš prethodno navedene zadaće ostvaruje kroz pomaganje praćenja okolišnih mjera temeljem odgovarajuće podrške za izvješćivanje u skladu sa svojim programima, savjetovanjem pojedinih država članica, analizom podataka te izradom stručnih izvještaja o stanju okoliša, uključivanjem europskih podataka o okolišu u međunarodne programe, izradom petogodišnjih izvještaja, poticanjem razvoja tehnika ekoloških predviđanja, poticanje razmjene podataka o bitnim tehnologijama (Uredba (EZ) br. 401/2009).

Područja na kojima djeluje uključuju sve faktore koji osiguravaju prikupljanje cjelovitih podataka za opisivanje trenutnog i predvidivog stanja okoliša sa sljedećih stajališta (Uredba (EZ) br. 401/2009):

- kvaliteta okoliš,
- pritisci na okoliš,
- osjetljivost okoliša.

U radu Europske agencije za okoliš prioritet imaju sljedeća područja (Uredba (EZ) br. 401/2009):

- kvaliteta zraka i emisije u zrak,
- kvaliteta vode, onečišćujuće tvari i vodni resursi,
- stanje tla, faune i flore, te biotopa,
- korištenje zemljišta i prirodnih resursa,
- gospodarenje otpadom,
- emisija buke,
- kemijske supstance koje su opasne za okoliš,
- obalna i morska zaštita.

Kako je i u skladu s zadnjim akcijskim programima za okoliš Europske unije djelovanja i analiza koje provodi Agencija u obzir se uzima socioekonomska komponenta.

Jedan od posebnih alata koji bi kreatorima politike zaštite okoliša pomogao u donošenju bitnih informacija o stanju okoliša, a kojim se služi Europska agencija za okoliš je Europski program za promatranje zemlje (*engl. European Earth Observation Programme, Copernicus*). Cilj mu je razvoj i upravljanjem programom niza satelita, kao i uspostava niza usluga temeljenih na daljinskim istraživanjima koje će satelitske slike pretvoriti u lako iskoristive i čitljive informacije koji će služiti kao podloga za analizu dosadašnjeg efekta postojećih i prethodnih mjera, odlučivanje i donošenje budućih strategija.

6.2. Europska informacijska i promatračka mreža za okoliš (Eionet)

Europska informacijska i promatračka mreža za okoliš (*eng. European Environment Information and Observation Network*) je partnerska mreža Europske agencije za okoliš, koja je također osnovan Uredbom o osnivanju Europske agencije za okoliš te je s radom započeo

1994. godine. Za njezin razvitak i koordinaciju aktivnosti nadležna je Europska agencija za okoliš.

Model Europske informacijske i promatračke mreže za okoliš uključuje sljedeće elemente:

- jaka institucijska suradnja (međunarodna, europska, regionalna, nacionalna) i partnerstvo s stanovništvom,
- zajednički sadržaj, kao što su različite informacije, podatci, analize, pokazatelji i slično,
- zajednička infrastruktura.

Europska informacijska i promatračka mreža za okoliš važna je jer uključuje 300 centara (stručnih tijela, javnih ustanova, istraživačkih centara, agencija) diljem država članica koji osiguravaju podatke koji su neophodni za rad Europske agencije za okoliš (Vidović, 2010).

U svakoj zemlji postoji određena institucija kao nacionalna kontaktna točka s Eionetom i brojne tematske institucije koje se nazivaju nacionalni referentni centri.

6.3. Sustav upravljanja okolišem (EMAS)

Sustav upravljanja okolišem (*engl. Eco-Management and Audit Scheme*) inicijativa je Europske unije s ciljem unaprijeđenja poboljšanja zaštite okoliša u organizacijama (Rahbek 2007).

Njegova svrha je razviti sisteme koji pomažu osigurati poboljšanje i usklađenost ekološke efikasnosti. Djeluje na način da se reducira vjerojatnost nastanka događaja koji bi u konačnici imao negativan učinak na okoliš (Khana 2010).

Sustav financijski i na druge načine potiče organizacije i kompanije da preoblikuju svoje poslovanje kroz različite nove projekte, a s ciljem podizanja održivog razvoja i smanjenja utjecaja na okoliš. Važnost sudjelovanja organizacija u ovakvim projektima je konkurentnost na tržištu radi činjenice što svijest o očuvanju okoliša raste kod konzumenata koji praktički zahtijevaju, odnosno daju prednost proizvodima koji su poboljšali svoju ekološku politiku okretanjem proizvodnje ili djelovanja na održivi razvoj.

Ipak postoji određena nezainteresiranost za provođenje ovakvih projekata a izvor im je u nedostatak konkretnih znanja, eventualni troškovi provedbe te nedovoljan angažman javnih institucija koje bi ovakve sustave trebale predlagati i poticati.

6.4. Natura 2000

Na području očuvanja prirodnih staništa svih živih bića važan je mehanizam Europske unije u obliku ekološke mreže Natura 2000 koja obuhvaća prirodne teritorije bitne za očuvanje europskih ugroženih vrsta i staništa. Glavni cilj ove ekološke mreže zaustavljanje je gubitka bioraznolikosti u Europi, odnosno konkretnije osigurati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje očuvanosti za više od 1000 ugroženih ili rijetkih svojti i oko 230 prirodnih i polu-prirodnih stanišnih tipova.

Natura 2000 svoj temelj ima u zakonodavstvu Europske unije, odnosno utemeljena je na Direktivi o pticama (*Council Directive on the conservation of wild birds (79/409/EEC; 2000/147/EC)*) i Direktivi o staništima (*Council Directive (1992/147/EEC) on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*).

Kao i sve nove inicijative, programi i organizacije Europske unije na području zaštite okoliša zasniva se na načelu održivog razvoja što u konkretnom primjeru Nature 2000 podrazumijeva dugoročan opstanak ciljnih vrsta i stanišnih tipova za pojedino područje.

7. ZAŠTITA OKOLIŠA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Republika Hrvatska kao članica Europske unije, od 1. srpnja 2013. godine, obavezna je primjenjivati pravnu stečevinu Europske unije u svoje zakonodavstvo, kako u ostalim područjima tako i u području politike zaštite okoliša. Sukladno tome, nakon pridruživanja Europskoj uniji Republika Hrvatska je ispunila sve dužnosti i uskladila svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom u području zaštite okoliša, vode, zraka, klimatskih promjena, gospodarenja otpadom i drugo sa zakonima Europske unije.

Deklaracijom o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj naglašava se da je država odlučna ustrajati u izgradnji pravnog sustava, u skladu sa sistemom Europske unije i međunarodnim ugovorima, kojima će se osigurati djelotvorna i efektivna zaštita okoliša (Deklaracija o zaštiti okoliša, 1992).

Zaštita okoliša u Republici Hrvatskoj dobila je status važne sektorske politike potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SPP) 2001. godine, a njime je dobila status potencijalne kandidatkinje Europske unije. Glavna mjera SPP-a u području zaštite okoliša odnosi se na suradnju sprečavanja uništavanja okoliša, u svrhu unaprjeđenja održivog razvoja. Ciljevi koji se odnose na zaštitu okoliša u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju proistječu iz gospodarskih aktivnosti kao što su kakvoća vode, sprječavanje onečišćenja vode i zraka, sigurnost industrijskih postrojenja smanjenje količine otpada, zaštita flore i faune, prostorno planiranje, suradnja na međunarodnoj i regionanoj razini, informiranje i obrazovanje o održivom razvoju i okolišu (Vidović, 2010).

Kako bi se što bolje proveli ciljevi zaštite okoliša, Republika Hrvatska koristila je tehničku pomoć programa CARDS (*engl. Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation*) i programa IPA (*engl. Instrument for Pre-accession assistance*) (Vidović, 2010).

Program CARDS je prihvaćen 2000. godine, a njegov primarni cilj je podrška zemljama jugoistočne Europe u sudjelovanju u Procesu stabilizacije i pridruživanja. Pomoć se pruža kroz različite investicijske programe i programe izgradnje institucija, bespovratnim sredstvima.

Program IPA (*engl. Instrument for Pre-Accession assistance*) prihvaćen je 2007. godine, a njegovi primarni ciljevi su pomoći državama kandidatkinjama u usklađivanju i realizaciji pravne stečevine Europske unije i priprema za korištenje Strukturnih fondova.

Zaštita okoliša u Republici Hrvatskoj uređena je Zakonom o zaštiti okoliša. Njime se uređuju: načela zaštite okoliša u okviru koncepta održivog razvitka, zaštita sastavnica okoliša i zaštita okoliša od utjecaja opterećenja, subjekti zaštite okoliša, praćenje stanja u okolišu, informacijski sustav zaštite okoliša, osiguranje pristupa informacijama o okolišu, sudjelovanje javnosti u pitanjima okoliša, osiguranje prava na pristup pravosuđu, odgovornost za štetu u okolišu, financiranje i instrument opće politike zaštite okoliša, upravni i inspekcijski nadzor, te druga pitanja s tim u vezi. (Zakon o zaštiti okoliša, NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18, članak 1.)

Osim Zakona o zaštiti okoliša, bitno je za istaknuti temeljne dokumente održivog razvoja i zaštite okoliša, a oni su: Plan zaštite okoliša Republike Hrvatske, Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, Program o stanju okoliša i Izvješće o stanju okoliša.

Zakon o zaštiti okoliša (čl. 210. - 221.) navodi elemente opće politike zaštite okoliša Republike Hrvatske, a oni su:

- sustav za ekološko upravljanje i neovisno ocjenjivanje (EMAS),
- znak zaštite okoliša (znak zaštite okoliša „Prijatelj okoliša”, znak zaštite okoliša Europske unije – *EU Ecolabel*),
- priznanja i nagrade na području zaštite okoliša,
- obveze proizvođača vezano za označavanje proizvoda i ambalaže, zaštita potrošača
- odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša i održivi razvitak čiju provedbu osigurava država u odgojno-obrazovnom sustavu,
- ekonomski poticaji, kao što su ekološke naknade, jamstva, polozi odnosno povratne i druge naknade, kojima se postiže značajno rasterećenje zaštite okoliša.

Republika Hrvatska, kao članica Europske unije, dužna je pratiti promjene u zakonodavstvu Europske unije i primjenjivati ih u svoje zakonodavstvo te neprestano raditi na poboljšanju i realizaciji mjera koje su potrebne kako bi se očuvao okoliš i smanjilo onečišćenje svih njegovih sastavnica.

8. ZAKLJUČAK

Svakodnevno smo svjedoci promjena u okolišu koji utječu na ljudski život i djelovanje, a isto tako svjedoci smo i da se svijest o okolišu mijenja, te da je pitanje zaštite okoliša postalo neizbježna tema.

Politika zaštite okoliša nameće se kao najvažnije pitanje današnjice na globalnoj razini. Zaštita okoliša je zahvaljujući naporima Europske unije postala sastavni dio svih ekonomskih grana te je napredovanje bez uzimanja okoliša u obzir postalo nemoguće. Pojam održivog razvoja pojam je koji je umrežen u programe i projekte svih važnijih institucija i organizacija jer je u pitanju opstanak čovječanstva, odnosno kako i samo načelo održivog razvoja tumači, svijet se mora sačuvati i ostaviti i budućim generacijama kako bi ga i oni imali podjednake uvjeta eksploatiranja prirodnih bogatstava.

Europska unija kroz desetljeća ulaže velike napore u pravu zaštite okoliša i u kreiranja mehanizama kojima bi provela zacrtane politike i planove, te se za te svrhe izdvajaju velike količine resursa, kako materijalnih, tako i ljudskih, u obliku ljudskih potencijala. Bitan instrument Europske unije koji se u zadnje vrijeme uvelike koristi je podizanje svijesti društva kroz cjelovito informiranje, a s ciljem pritiska i kritike društva na one institucije koje politiku zaštite okoliša nedovoljno provode.

Međunarodna suradnja na području zaštite okoliša također je vrlo važna. Europska unija, kao pionir politke zaštite okoliša, posebice u vođenju računa o klimatskim promjenama i njihovim utjecajima, nije jedini čimbenik u provedbi zaštite okoliša. Pitanje je globalno, stoga je potreban angažman svih, od pojedinaca u društvu, preko srednjih i velikih korporacija, do država koje možemo nazvati svjetskim silama.

LITERATURA

1. Deklaracija o zaštiti okoliša, 1992
2. Delreux, T. i Ohler, F., „Climate Policy in European Union Politics“, u Oxford Research Encyclopedia of Politics. Oxford University Press, 2019
3. Environmental Protection and Ecology, Reference Module in Earth Systems and Environmental Sciences, 2018
4. Europski parlament i Vijeće (2002): The Sixth Environment Action Programme of the European Community 2002-2012, http://ec.europa.eu/environment/archives/action-programme/strategies_en.htm (4.08.2017.)
5. Europski parlament (2020): Proposal for a DECISION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a General Union Environment Action Programme to 2030, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0652&from=EN>
6. European Environment Agency (2002): European Environment Agency statistics from Environmental signals report 2002 - http://reports.eea.eu.int/environmental_assessment_report_2002_9/en/signals2002-chap12.pdf
7. Europska komisija (2008): Handbook on the implementation of EU environmental legislation
8. Glossary of Environment Statistics, Studies in Methods, Series F, No. 67, United Nations, New York, 1997
9. Hey, C.; „EU Environmental Policies: A short history of the policy strategies“, u Scheuer, S (ur), EU Environmental Policy Handbook, A Critical Analysis of EU Environmental Legislation, EUROPEAN ENVIRONMENTAL BUREAU (EEB), 2005
10. Kandžija, V. i Cvečić, I. (2008): Makrosustav Europske unije, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka
11. Khanna, V. K., An Indian experience of the environmental management system, International Journal of Innovation & Technology Management. 2010. p. 427
12. Official Journal of the European Communities No C 112/5, 1973.
13. Rahbek, P. E., Perceptions of performance: how European organizations experience EMAS registration, Corporate Social Responsibility & Environmental Management. 2007. p. 62-71

14. Shinn, M.: „Waste“ u Scheuer, S (ur), EU Environmental Policy Handbook, A Critical Analysis of EU Environmental Legislation, EUROPEAN ENVIRONMENTAL BUREAU (EEB), 2005
15. Streinz R., Europarecht, 8. Aufl., C.F. Müller, Heidelberg/München, 2008
16. UREDBA (EZ) br. 401/2009 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA o Europskoj agenciji za okoliš i Europskoj informacijskoj i promatračkoj mreži za okoliš
17. Vidović, B., „Europska politika zaštite okoliša“, u Mintas Hodak, Lj.(ur), *Europska unija*, Zagreb, Mate, 2010
18. Zakon o zaštiti okoliša, NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18

OSTALI IZVORI

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/71/politika-zastite-okolisa-opca-nacela-i-osnovni-okvir>

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/74/zastita-voda-i-upravljanje-njima>

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/75/oneciscenje-zraka-i-oneciscenje-bukom>

<https://udruga.gov.hr/istaknute-teme/programi-eu-za-razvoj-civilnog-drustva/cards/134>

<http://www.esf.hr/europski-socijalni-fond/ipa/>

<https://www.eea.europa.eu/hr/about-us/who>

<https://www.eea.europa.eu/hr/about-us/drzave-i-eionet>